

УДК 329.14:329.8(410)

КРИЗА КОНЦЕПЦІЇ «ТРЕТЬОГО ШЛЯХУ» ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ІДЕОЛОГІЧНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ ЛЕЙБОРИСТСЬКОЇ ПАРТІЇ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Геннадій Шипунов

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
філософський факультет, кафедра теорії та історії політичної науки
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна*

У статті з'ясовано, що протягом тривалого часу (1997–2007 рр.) концепція «третього шляху» як модель ідеологічної модернізації Лейбористської партії Великобританії (ЛПВ) демонструвала свою політико-електоральну ефективність. Однак вона не дала змоги «новим лейбористам» упоратись із тими викликами, що були спричинені Великою рецесією, яка поставила під сумнів ефективність неоліберальних підходів до здійснення економічної політики (як наслідок – поразка ЛПВ на виборах 2010 р.). Обґрунтовано, що ця поразка зумовила необхідність пошуку британськими лейбористами нових стратегій з ідеологічного оновлення партії. Визначено, що перспективним напрямом подальшої ідеологічної еволюції ЛПВ є утворення такої моделі, що дасть змогу ефективно поєднати традиційні та модерні ідейні установки як самих соціал-демократів, так і частково їхніх ідеологічних опонентів.

Ключові слова: ідеологія, соціалізм, неолібералізм, політичні партії, соціал-демократія, «новий лейборизм».

Основним трендом ідейно-інституційної еволюції соціалістичних (соціал-демократичних) партій останньої чверті ХХ століття стало їхнє зміщення вправо, ближче до центру у межах «ліво-правого» партійно-ідеологічного спектра. Детермінуючими факторами такого руху вправо були такі: по-перше, глобальна економічна криза 1970-х рр. (поставила під питання ефективність кейнсіанської моделі соціально-економічної політики); по-друге, суттєва трансформація соціальної структури провідних індустриальних країн (зменшення частки та політичної ваги робітничого класу на користь нових соціальних груп із пріоритетом постматеріальних цінностей та, як наслідок, втрата «старими» лівими партіями традиційної електоральної бази). Ідеться про те, що сукупна дія цих факторів спричинила глибоку політико-ідеологічну кризу соціалістичних і соціал-демократичних партій – вони програвали вибори та на тривалий період втрачали владні позиції у своїх країнах. Найпоказовішими прикладами тут є Лейбористська партія Великобританії (далі – ЛПВ) та Соціал-демократична партія Німеччини (далі – СДПН).

Намагаючись дати відповідь на ці виклики, соціал-демократичні партії вдалися до пошуків нової ідеологічної ідентичності та стратегій організаційного реформування: використовуючи стратегію «всеохоплюючої» партії, згадані політичні сили відмовлялись від традиційних лівих ідеологічних положень (націоналізація, збільшення податків, втручання держави в економіку, централізований перерозподіл національного багатства на користь робітників тощо), визнавали переваги ринкової економіки та доповнювали свої програми ідейними установками постматеріального характеру, прагнучи в такий спосіб остаточно відійти від електорально програшного іміджу класових партій та утвердитись як партії «усього народу».

Однак здійсненне ідеологічне оновлення не привело до бажаного результату – виходу соціал-демократії з кризи. Зокрема, СДПН програла вибори 1987, 1990, 1994 рр., а ЛПВ –

1987 та 1992 рр. На наш погляд, значною мірою ці невдачі були зумовлені крахом радянського ідеологічного проекту, який призвів до значної дискредитації соціалістичних ідей і глобальної кризи всього лівого руху. Тож на цьому тлі соціалістичні та соціал-демократичні партії Західної Європи, навіть попри те, що більшість із них відмежовувалась і критикувала згаданий проект, зіштовхнулись із черговим серйозним викликом на шляху пошуку ними нової ідеологічної ідентичності та ефективних виборчих стратегій. Як слушно зауважує німецький дослідник Т. Майер, усі соціал-демократичні партії були поставлені перед необхідністю розробляти політичні проекти, які б відповідали новій суспільній ситуації, являли б собою «актуалізацію історичного імпульсу соціал-демократії та відкривали б реалістичну перспективу для набуття нею здатності завойовувати більшість у своїх країнах...» [3, с. 76].

Таким новим, найбільш розробленим в ідейно-теоретичному плані (на основі концепції британського науковця Е. Гідденса) проектом ідеологічного оновлення європейських соціал-демократичних партій (та, як наслідок, формування «нової соціал-демократії») наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття стала модель «третього шляху», яка заснована на максимальному зближенні ідейних позицій соціалізму та лібералізму.

Зокрема, у цьому контексті йдеться про те, що черговий програш ЛПВ на виборах 1992 р. засвідчив недостатність тих змін у політиці партії, які були здійсненні в попередні роки, та з новою силою поставив перед британськими лейбористами завдання щодо переосмислення ідеологічних засад діяльності партії (її подальшого зміщення до центру). Найсуттєвіші ідеологічні та організаційні зміни у ЛПВ пов'язані з ім'ям Т. Блера, який був обраний лідером партії у 1994 р. Зі всією рішучістю здійснювати кардинальну модернізацію ЛПВ Т. Блер оголосив про виникнення «нового лейборизму» [4, с. 10, 12] або в інтерпретації його радника Е. Гідденса – «нової соціал-демократії». Відмінність нової соціал-демократії від старої «інтелектуальний гуру Тоні Блер» [16, с. 74] визначив за двома основними параметрами. По-перше, нова соціал-демократія визнає необхідність глибокого переосмислення лівої ідеології у світлі тих змін, що відбуваються у світі, – глобалізації, формування «економіки знань», посилення індивідуалістичних і постматеріальних установок, неефективності держави загального добробуту, виникнення нових ризиків (насамперед екологічних). По-друге, вона прагне передусім електорального успіху, а не збереження ідеологічної чистоти своєї доктрини. Тим паче, що в умовах кількісного зменшення її соціальної опори – робітничого класу – нові соціал-демократи повинні завойовувати підтримку в найрізноманітніших прошарках суспільства [12, с. 11].

Отже, ідейно-теоретичною основою модернізованої ідеології ЛПВ стала концепція «третього шляху», засадничі положення якої були розроблені та викладені Е. Гідденсом у таких, зокрема, працях: «Поза лівими та правими: майбутнє радикальної політики» (1994) [10], «Третій шлях: оновлення соціал-демократії» (1998) [11]. За словами Т. Блера, цей «третій шлях» пролягає між «старими лівими», які роблять наголос на державному контролі, високих податках і захисті інтересів найманих працівників, та «новими правими», котрі нерідко вважають злом не тільки державне втручання в економіку, але й самі поняття «суспільство» і «колективні зусилля» [5, с. 1].

У соціально-економічному вимірі доктрина «третього шляху» стоїть на двох основних стовпах. «В економіці наш підхід спирається ні на принцип *laissez-faire*, ні на засади державного втручання... У соціальній політиці третій шлях полягає у реформуванні держави загального добробуту...», – зауважував Т. Блер [16, с. 79]. Інакше кажучи, «нові лейбористи» позитивніше оцінювали роль ринкової економіки в суспільному житті. Усе це дало підстави дослідникам характеризувати їх як прибічників поєднання неолібералізму в економіці із соціал-демократичною соціальною політикою [2, с. 99–102].

Тож у парламентських виборах 1997 р. ЛПВ взяла участь уже як ідеологічно та інституційно модернізована партія – професійно підготовлена для передвиборчої боротьби організація, орієнтована в ідейному плані не на одну соціальну групу (робітничий клас) і партійних активістів, а на широке коло виборців, які представляють усі прошарки населення. Успішність обраної стратегії «всеохоплюючої» партії засвідчили результати виборів: лейбористи здобули першу за двадцять три роки перемогу (отримали 43,2 % голосів, що на 8,8 % більше порівняно з 1992 р., збільшивши своє представництво в Палаті громад на 147 мандатів) [21].

Зменшивши вплив представників лівої течії на формування політики партії та сформувавши панівну коаліцію всередині неї, Т. Блеру та його соратникам вдалося загалом успішно реалізовувати стратегію «нового лейборизму» аж до 2008 р. Її ефективність у цей період була підтверджена електоральними (перемоги на виборах 2001 та 2005 рр.) і соціально-економічними (щорічне зростання економіки Великобританії та низький рівень безробіття) показниками, що давало змогу прихильникам «третього шляху» зберігати панівні позиції всередині партії. Однак ситуація почала кардинально змінюватись від 2007 р. По-перше, улітку під тиском суспільства, яке критикувало Т. Блера за участь країни у війні в Іраку, він був змушений подати у відставку з посади голови уряду та очільника ЛПВ. Новим прем'єр-міністром і лідером партії став Г. Браун, головний автор економічної програми «нового лейборизму». По-друге, восени, після п'ятнадцяти років стійкого економічного розвитку Британія увійшла у найглибшу за увесь повоєнний період фінансово-економічну кризу. Йдеться про Велику рецесію, що охопила світ у 2007–2008 рр. і негативні наслідки якої для світової економіки повною мірою не подолані до сьогодні.

Попри розрахунки уряду лейбористів, що до чергових парламентських виборів у травні 2010 р. світ впорається з рецесією, саме невщухаюча глобальна фінансово-економічна криза стала лейтмотивом передвиборчої кампанії. За її результатами, лейбористам так і не вдалося переконати виборців, що обрана ними стратегія боротьби зі спадом британської економіки є ефективною: ЛПВ програла вибори 2010 р. та після тринадцяти років у владі знову опинилась в опозиції. Серед головних причин поразки лейбористів, на нашу думку, треба назвати те, що вони не мали змоги отримати політичних дивідендів від критики неоліберальної моделі економіки. Адже протягом усього періоду свого перебування при владі неолейбористи у рамках реалізації прийнятої ними стратегії «третього шляху» відстоювали переваги саме неоліберальних економічних засад. На цьому тлі їхні основні політичні конкуренти – консерватори – активно використовували тематику необхідності вироблення ефективнішої соціальної політики, тобто, інакше кажучи, оперували традиційними лейбористськими гаслами. Тож значною мірою зумовлена згаданими чинниками поразка лейбористів поставила питання щодо наявності довгострокового позитивного ефекту від ідеологічного оновлення ЛПВ відповідно до принципів концепції «третього шляху», а отже, і саму перспективність подальшого дотримання неолейбористського курсу.

Показовою, на нашу думку, з погляду відповіді на це питання стала позиція Е. Гідденса, яку він, реагуючи на поразку лейбористів, виклав у статті «Зліт та падіння нового лейборизму» (2010). Зокрема, оцінюючи результати тринадцяти років реалізації неолейбористського курсу, дослідник, з одного боку, визнає, що уряди Т. Блера та Г. Брауна припускалися помилок, а з іншого – вказує на переваги «нового лейборизму». По-перше, його прийняття призвело до політико-електорального успіху ЛПВ: партія, триумфально вигравши вибори у 1997 р., протрималась при владі тринадцять років, довше, ніж будь-яка інша європейська лівоцентристська партія за цей період. По-друге, він дав змогу здійснити успішну ідеологічну адаптацію традиційних лівих цінностей до викликів сучасності [13, с. 1].

Однак, за твердженням Е. Гідденса, виборча поразка ЛПВ ознаменувала завершення «ери лейбористської гегемонії», що актуалізувало необхідність здійснення подальшої ідеологічної реконструкції партії. «Новий лейборизм як такий мертвий, а отже, час відмовитись від самого цього терміна», – констатує він, закладаючи тим самим основу для створення нової моделі ідеологічної модернізації як ЛПВ зокрема, так і соціал-демократії загалом. Спираючись на засади неопрогресивізму, Е. Гідденс вказує на те, що вихідним пунктом фундаментального переосмислення принципів соціал-демократії та основою нової моделі її ідеологічної модернізації має стати поєднання актуальних ідей «нового лейборизму» з перевизначеною роллю громадської сфери. Такий ідейний синтез, за його твердженням, повинен слугувати головною метою – побудові «відповідального капіталізму» [13, с. 3–4]. Як бачимо, Е. Гідденс не відмовляється від усього ідейного спадку концепції «третього шляху», а виступає за включення найбільш ефективних (перевірених політичною практикою) її ідей у новий алгоритм ідеологічного оновлення соціал-демократії, а разом із нею і ЛПВ.

Саме таку стратегію ідеологічного розвитку партії обрав Е. Мілібенд, який очолив ЛПВ у вересні 2010 р. Варто зазначити, що він та його старший брат Д. Мілібенд (один із розробників ідей «нового лейборизму», міністр закордонних справ у 2007–2010 рр.) належали до лівого крила «нового лейборизму», представники якого, симпатизуючи традиційній (континентальній) соціал-демократії, дотримувались більш егалітаристських поглядів (виступали за перерозподіл національного багатства на користь малозабезпечених для зменшення нерівності в суспільстві), ніж Т. Блер та його прихильники [1, с. 23–24].

Після переходу лейбористів в опозицію всередині партії оформились дві конкуруючі між собою групи впливу: по-перше, виразників інтересів профспілок; по-друге, так званих «блеристів». Ідеологічну позицію першої групи висловив у своїй лекції в січні 2013 р. лідер найбільшої в країні профспілки «Unite» Л. Мак-Класкі: «Якщо в майбутньому відбудеться повернення до дискредитованих рецептів блеризму, то Лейбористська партія перестане існувати для мене та, я вірю, для мільйонів інших... Робітникам потрібен голос, їх не можна не брати до уваги». За його словами, попри констатацію Т. Блера, що «класова війна закінчилась», робітничий рух, протест і політика робітничого класу залишатимуться актуальними та триватимуть ще не одне століття. Тому місія профспілок і ЛПВ – організація протесту проти нерівності та представлення інтересів робітничого класу [17].

Відповідаючи своїм опонентам, Т. Блер зауважив, що заклики до повернення партії на більш ліві позиції як реакція на фінансово-економічну кризу – це помилковий підхід і шлях у нікуди. За його твердженням, партія не може бути просто «сховищем для народного гніву» та представляти лише протестні настрої. Її головне завдання – давати відповіді на виклики сучасності, тобто пропонувати позитивну, прогресивну програму [6].

Тож Е. Мілібенд, очоливши ЛПВ, був змушений зосередитись на пошуках шляхів урівноваження цих позицій, способів досягнення компромісу між ними, який би відкрив нові можливості для подальшої ефективної ідеологічної модернізації. Тобто, інакше кажучи, на нашу думку, йшлося про пошуки «третього шляху» вже всередині самої партії – між прихильниками традиційних лівих цінностей і прибічниками «нового лейборизму». Це виявилось у тому, що ЛПВ, з одного боку, відмежувалась від однозначного позиціонування себе як партії «третього шляху» та «нового лейборизму», а з іншого – проголосила як свою головну мету побудову «відповідального капіталізму», що, за словами Е. Мілібенда, означає активнішу роль держави у регулюванні ринкової економіки для забезпечення більшої соціальної рівності та солідарності [18].

Окрему увагу в контексті формування нових напрямів ідеологічної трансформації ЛПВ, на нашу думку, треба звернути на виникнення у 2009 р. ще однієї впливової внутріш-

ньопартійної течії – «синього лейборизму»¹, представники якої виступають за включення до партійної ідеології низки ідейних установок консерваторів. Ідейним натхненником згаданої течії вважають британського науковця М. Гласмана, який був радником прем'єр-міністра Е. Мілібенда. Згідно з його підходом, «синій лейборизм», який він визначив як «глибоко консервативний соціалізм, що ставить сім'ю, віру та роботу до центру нової політики взаємодопомоги та солідарності», є поверненням до традиційних цінностей ЛПВ, які були втрачені після Другої світової війни. За твердженням М. Гласмана, лейборизм – це унікальна та парадоксальна традиція, яка зміцнює свободу і демократію, поєднує віру і громадянство, патріотизм та інтернаціоналізм, а також є одночасно (у найкращому розумінні) радикальною та консервативною. «Цей парадокс, який намагається охопити «синій лейборизм», є тим засобом, що дасть змогу оновити партію...», – наголошує він [14].

Отже, характерними ідеями «синього лейборизму», які відрізняють їх як від «старих» лівих, так і від прибічників «нового лейборизму», є такі: відстоювання принципів соціально-орієнтованої ринкової економіки на тлі неприйняття як етатистського патерналізму «старих» лівих, так і ринково-капіталістичних установок неолейбористів (неоліберальна модель ринку, на їхню думку, підриває традиційні цінності та комерціалізує суспільні відносини); наголос на пріоритетності розвитку організацій громадянського суспільства та місцевих громад (комунітаризм); патріотизм і проголошення необхідності збереження британської ідентичності (скептичне ставлення до глобалізації, міграції, політики мультикультуралізму й економічних принципів європейської інтеграції; виступають за те, щоб національні держави контролювали свої кордони та міграцію); прагнення відновити традиційні (довоєнні) засади лейбористського руху, які, на їхню думку, були відображені в концепції гільдійського соціалізму (розвиток прямої демократії, самоуправління місцевих громад, наголос на принципах кооперації, взаємної допомоги та солідарності) [8, с. 76–77].

Саме згадані ідеї «синього лейборизму», зокрема використання консервативного дискурсу, стали ключовими елементами політико-ідеологічного ребрендингу партії, який намагався здійснити Е. Мілібенд. Зокрема, в основну його стратегії з ідеологічного оновлення ЛПВ лягла концепція «єдиної нації». Вона була розроблена прем'єр-міністром Сполученого Королівства (у 1868 р. та у 1874–1880 рр.), консерватором Б. Дізраелі, який, проголосивши, що Британія поділена на «дві нації» – бідних і багатих, висунув ідею «консерватизму єдиної нації», спрямованого на подолання соціальних нерівностей, а отже, і зазначеного поділу. Тож Е. Мілібенд у 2012 р. сформулював концепцію «лейборизму єдиної нації», яка також була націлена на подолання соціально-економічного розшарування британського суспільства, що поглиблювалось на тлі фінансово-економічної кризи, та створення для всіх його членів рівних життєвих шансів [20].

Крім того, він активно звертався до ідей комунітаризму. За його словами, ЛПВ, крім досягнення рівності, одним із своїх головних завдань ставить розширення індивідуальної свободи, яку вона знаходить в успішних місцевих громадах, а не в індивідуалізмі. «Просуваючись уперед, нам треба знову відкрити лейбористську традицію як рух місцевих спільнот – не заради ностальгії, а для зміцнення здатності нашої партії домогтися реальних змін у житті людей», – наголошував Е. Мілібенд [19, с. 8]. Варто зауважити, що, критикуючи політику мультикультуралізму, він вбачав у діяльності місцевих спільнот ефективний механізм з інтеграції мігрантів у британське суспільство.

Отже, можемо констатувати, що стратегія Е. Мілібенда з ідеологічного оновлення ЛПВ як реакції на актуальні виклики сучасності ґрунтувалась на двох головних елемен-

¹ Синій – офіційний колір Консервативної партії Великої Британії (КПВ).

тах: по-перше, часткове повернення партії на ліві ідейні позиції – передусім критичніше ставлення до неоліберальної моделі ринку та акцент на необхідності зменшення соціальної нерівності (реакція на поглиблення соціально-економічного розшарування британського суспільства на тлі Великої рецесії). «Мілібенд повернув у Лейбористську партію соціал-демократичну критику капіталізму, якої не було у партійній риторичі та політиці в еру «нового лейборизму», – зазначає британська дослідниця Ю. Гоус [15, с. 87]. По-друге, активне використання консервативного дискурсу в рамках прийняття ідей «синього лейборизму»: апеляції до традиційних цінностей, зокрема сім'ї, релігії, консолідованої нації, патріотизму, збереження ідентичності, важливості розвитку місцевих спільнот (реакція на мультикультуралізм і міграційну кризу в ЄС).

Однак, як засвідчили результати парламентських виборів травня 2015 р., обрана Е. Мілібендом технологія з ідеологічного ребрендингу партії виявилась неефективною: попри те, що ЛПВ здобула на 1,4 % голосів виборців більше, ніж на виборах 2010 р. (30,4 %), партія втратила 26 депутатських місць. Натомість консерваторам вдалося здобути більшість місць у Палаті громад і сформувати однопартійний уряд на чолі з Д. Кемероном: КПВ, отримавши усього на 0,7 % голосів виборців більше, ніж на попередніх виборах (36,8 %), збільшила своє представництво у нижній палаті парламенту на 24 мандати [21]. Наслідком цієї виборчої поразки стала відставка Е. Мілібенда та чітке означення в ідеологічній еволюції партії тенденції на полівіння, тобто повернення на позиції демократичного соціалізму.

Активізація згаданого внутрішньопартійного руху вліво безпосередньо пов'язана з новим лідером ЛПВ Д. Корбіном, якого обрали на цю посаду у вересні 2015 р. Треба зауважити, що він є одним із найбільш лівих членів партії та належить до парламентської групи лівих лейбористів – так званої «Групи соціалістичної кампанії» (*Socialist Campaign Group*), яка відстоює принципи демократичного соціалізму. Інакше кажучи, Д. Корбін є «старим» лівим, який, будучи жорстким критиком «нового лейборизму», послідовно реалізує стратегію з відновлення соціалістичної ідентичності лейбористів.

На його думку, причиною кризи ЛПВ стало не відносно полівіння партії за часів прем'єрства Е. Мілібенда, а навпаки – її недостатній радикалізм і звернення до ідей консерватизму. Тому він виступає за відмову від політики «суворої економії», кейнсіанські методи регулювання економіки, збільшення державних видатків на соціальні програми, націоналізацію залізниць, деяких банків і підприємств енергетичної сфери, підтримку малого та середнього бізнесу, а також за помірковане підвищення податків для корпорацій і власників великих особистих статків. Крім того, Д. Корбін відстоює необхідність виходу Великобританії з НАТО й дотримується досить скептичних поглядів щодо ЄС, розглядаючи ці організації як, відповідно, інструмент політики США у Європі та засіб нав'язування державам-членам неоліберальної моделі економіки. Усе це, тобто такі ідеологічні погляди нового лідера ЛПВ, зумовило виникнення внутрішньопартійної напруги (протистояння) між, з одного боку, ним і його прихильниками (здебільшого це пересічні прибічники, члени й активісти партії) і значною частиною партійної еліти (насамперед представників партійного апарату, керівних органів партії та парламентської фракції), яка перебуває на більш поміркованих, лівоцентристських позиціях, – з іншого.

Попри тиск своїх опонентів, Д. Корбін не тільки не погодився піти у відставку, а й упевнено переміг на позачергових виборах лідера ЛПВ (серпень – вересень 2016 р.), здобувши 61,8 % голосів (майже на 62 тисячі голосів більше, ніж на виборах 2015 р.) [7]. Значення цієї перемоги для Д. Корбіна полягало навіть не стільки в отриманні внутрішньопартійного мандату довіри, зокрема підтвердження своїх повноважень як лідера партії на

тлі протистояння з партійною елітою, скільки в додатковій легітимізації обраного ідеологічного курсу партії.

Саме тому його головні положення знайшли відображення у «найбільш соціалістичному» з 1983 р. передвиборчому маніфесті ЛПВ до дострокових парламентських виборів, які відбулись у червні 2017 р. Зокрема, основними ідейними установками документа із символічно назвою «Для багатьох, а не для деяких» стали такі: підвищення податків на прибуток із корпорацій, а також для найзаможніших британців; націоналізація залізниці, частини енергетичного комплексу, пошти; підтримка реального сектору економіки (наголос на пріоритетності розвитку промисловості); збільшення державних видатків на соціальну сферу; здійснення так званого «м'якого» Брекзиту, яке дає змогу зберегти широке поле для співробітництва між Британією та ЄС; не створення додаткових перешкод чи повна заборона імміграції, а «розумне управління» нею [9]. Обрана Д. Корбіном політико-електоральна стратегія виявилась досить ефективною. Це засвідчили результати виборів. ЛПВ хоч і не здобула перемогу, але значно поліпшила свої показники: якщо у 2015 р. партія отримала 30,4 % голосів виборців і 232 депутатські мандати, то у 2017 році – 40 % та 262 місця в Палаті громад. Натомість КПВ, отримавши на 5,5 % голосів виборців більше, ніж на попередніх виборах (42, 3%), втратила 13 мандатів, а отже, й парламентську більшість [21]. Тому сформувати уряд на чолі з Т. Мей консерваторам удалось лише завдяки підтримці Демократичної юніоністської партії.

Тож Д. Корбін та його соратники, здобувши мандат суспільної довіри, додатково легітимізували свій курс на подальше відновлення традиційної ідентичності партії, заснованої на принципах демократичного соціалізму. Однак це абсолютно не означає консолідації всіх існуючих внутрішньопартійних груп («нових лейбористів», «синих лейбористів», екологів) навколо згаданої стратегії «старих» лівих і, як наслідок, повернення ЛПВ зразка 1950–1970 рр. Проти цього, як уже було зазначено, категорично виступає значна частина партійної еліти, яка налаштована не на соціалістичну перспективу для Британії, а на реалізацію неопрогресивістського плану Е. Гідденса, націленого на побудову «відповідального капіталізму». Усе це, на нашу думку, означає, що пошуки ідеологічної ідентичності ЛПВ у XXI столітті ще не завершені. Їхній успіх залежить від здатності виробити таку ідейну платформу партії, яка б поєднала засадничі принципи всіх внутрішньопартійних течій або, інакше кажучи, від ефективності адаптації партії до особливостей зовнішнього соціального середовища на основі синтезу традиційних ідейних установок лейборизму з новими партійними відповідями на виклики сучасності.

Отже, можемо констатувати таке: по-перше, глобальна економічна криза 1970-х рр., а також дискредитація соціалістичних ідей на тлі краху радянського проекту в сукупності спричинили глибоку політико-ідеологічну кризу соціалістичних і соціал-демократичних партій. Загадані політичні сили, зокрема ЛПВ, реагуючи на цю кризу, вдалися до пошуків нової ідеологічної ідентичності. Основним трендом такого ідеологічного оновлення стало зміщення європейських лівих партій до центру партійно-ідеологічного спектра та, як наслідок, їхня, за висловом С.М. Ліпсета, «американізація» [16]: прийняття стратегії «всеохоплюючої» партії, що виявлялось передусім у суттєвому зменшенні ідеологічного складника в партійній діяльності з метою охоплення та залучення на свій бік максимально широких груп населення.

По-друге, у 1990-х рр. основою ідеологічного оновлення ЛПВ у напрямі формування «нового лейборизму» («нової соціал-демократії») стала модель «третього шляху», засадничі положення якої були розроблені та викладені Е. Гідденсом. Головна ідея його підходу: треба не відмовлятися і тим паче не руйнувати капіталістичну систему, а реформувати її так, щоби вона працювала на благо всього суспільства.

По-третє, попри те, що протягом певного часу (1997–2007 рр.) ця модернізаційна модель демонструвала свою політико-електоральну ефективність (перемоги на виборах і повернення до влади після тривалого періоду перебування в опозиції британських лейбористів), вона так і не набула характеру загальноєвропейського взірця ідеологічного ребрендингу лівих партій. Серед основних причин цього – неприйняття «третього шляху», а отже, й протидія йому з боку відданих традиційним цінностям демократичного соціалізму членів і виборців соціалістичних і соціал-демократичних партій і зумовлена Великою рецесією криза неоліберальної моделі економіки. Згадані чинники детермінували, по суті, ренесанс соціалістичних ідей у Європі, який, своєю чергою, ознаменував чергову зміну тренду в ідеологічній еволюції лівих партій – відновлення їхньої соціалістичної ідентичності унаслідок часткового повернення на позиції демократичного соціалізму.

По-четверте, наявність різноманітних внутрішніх ідеологічних течій у ЛППВ, а також необхідність вироблення адекватної відповіді на виклики сучасності (проблеми глобалізації та європейської інтеграції, захисту навколишнього середовища, збереження миру, національної ідентичності, протидія фінансово-економічній і міграційній кризі тощо) не дають підстави стверджувати про внутрішньопартійну ідеологічну консолідацію партії на позиціях демократичного соціалізму формату 1970-х рр. Перспективним напрямом її подальшої ідеологічної еволюції видається утворення такої моделі, що дасть змогу ефективно поєднати традиційні та модерні ідейні установки як самих соціал-демократів, так і частково їхніх ідеологічних опонентів.

Список використаної літератури

1. Ананьева Е. От «нового лейборизма» к «прогрессивному консерватизму». Москва, 2013. 142 с.
2. Громько А. Политическая модернизация Великобритании: от Вестминстерской к плюральной модели демократии. Москва, 2005. 160 с.
3. Майер Т. Трансформация социал-демократии. Партия на пути в XXI век / Пер. с нем. Москва, 2000. 284 с.
4. Blair T. Let Us Face the Future – The 1945 Anniversary Lecture. London, 1995. 16 p.
5. Blair T. The Third Way: New Politics for New Century. London, 1998. 20 p.
6. Blair T. Labour Must Search for Answers and Not Merely Aspire to Be a Repository for People's Anger. *New Statesman*. 11 April 2013. URL: <https://www.newstatesman.com/politics/2013/04/labour-must-search-answers-and-not-merely-aspire-be-repository-peoples-anger> (дата звернення: 25.10.2018).
7. Corbyn Re-Elected as Labour Leader with Bigger Landslide than Last Year. URL: <https://labourlist.org/2016/09/jeremy-corbyn-earns-refreshed-mandate-as-he-is-re-elected-labour-leader> (дата звернення: 25.10.2018).
8. Finlayson A. From Blue to Green and Everything in Between: Ideational Change and Left Political Economy after New Labour. *The British Journal of Politics and International Relations*. 2013. Vol. 15. Issue 1. P. 70–88.
9. For the Many, Not the Few. *The Labour Party Manifesto*. London, 2017. 124 p.
10. Giddens A. *Beyond Left and Right: The Future of Radical Politics*. Cambridge: Polity Press, 1994. 276 p.
11. Giddens A. *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Cambridge, 1998. 176 p.
12. Giddens A. *Where Now for New Labour?* Cambridge, 2002. 96 p.
13. Giddens A. The Rise and Fall of New Labour. URL: http://www.policy-network.net/publications_download.aspx?ID=3824. P. 1-4 (дата звернення: 25.10.2018).

14. Glasman M. My Blue Labour Vision Can Defeat the Coalition. *The Guardian*. 24 April 2011. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2011/apr/24/blue-labour-maurice-glasman> (дата звернення: 25.10.2018).
15. Goes E. *The Labour Party under Ed Miliband: Trying but Failing to Renew Social Democracy*. Manchester: Manchester University Press, 2016. 224 p.
16. Lipset S.M. The Americanization of the European Left. *Journal of Democracy*. 2001. Vol. 12. Issue 2. P. 74–87.
17. McCluskey L. The Labour Movement and Protest: A Working-Class Politics for 21st century. URL: <https://socialistunity.com/len-mccluskey-speaks-on-the-state-of-the-labour-movement/> (дата звернення: 25.10.2018).
18. Miliband E. Building a Responsible Capitalism. URL: <https://www.ippr.org/juncture/building-a-responsible-capitalism> (дата звернення: 25.10.2018).
19. Miliband E. Preface. *The Labour Tradition and the Politics of Paradox: The Oxford London Seminars 2010-2011* / M. Glasman, J. Rutherford, M. Stears, St. White (eds.). London, 2011. P. 6–8.
20. Miliband E. One Nation Labour: The Party of Change. URL: <https://web.archive.org/web/20140401081242/http://www.labour.org.uk/ed-miliband-speech-fabian-one-nation-labour-change> (дата звернення: 25.10.2018).
21. UK General Election Results. URL: <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/SN02632#fullreport> (дата звернення: 25.10.2018).

THE CRISIS OF THE “THIRD WAY” CONCEPT AND PROMISING DIRECTIONS OF IDEOLOGICAL EVOLUTION OF THE BRITISH LABOUR PARTY

Hennadii Shypunov

*Ivan Franko National University of Lviv, Faculty of Philosophy,
Department of Theory and History of Political Science
Universytetska str., 1, 79000, Lviv, Ukraine*

The article has established that for a long time (1997–2007) the concept of the “third way” had demonstrated its political and electoral effectiveness as a model of ideological modernization of the LP. However, it did not allow the “New Labourites” to cope with the challenges posed by the Great Recession, which questioned the effectiveness of neoliberal approaches to economic policy (as a consequence, the LP lost the 2010 elections). It has been substantiated that this defeat had forced British Labourites to seek new strategies for the ideological renewal of the party. It has been determined that a promising direction for the further ideological evolution of the LP is the creation of a model, which will give the possibility to combine traditional and modern ideological attitudes of both the social-democrats and, partially, of their ideological opponents.

Key words: ideology, socialism, neoliberalism, political parties, social-democracy, “New Labour”.